Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2020 m. liepos 16 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose – Reglamentas (ES) Nr. 650/2012 – Taikymo sritis – Sąvoka „tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimas“ – Sąvoka „palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta“ – 3 straipsnio 2 dalis – Sąvoka „teismas“ – Jurisdikcijos taisyklių taikymas notarams – 3 straipsnio 1 dalies g ir i punktai – Sąvokos „teismo sprendimas“ ir „autentiškas dokumentas“ – 5, 7 ir 22 straipsniai – Susitarimas dėl teismo ir paveldėjimui taikytinos teisės pasirinkimo – 83 straipsnio 2 ir 4 dalys – Pereinamojo laikotarpio nuostatos“

Byloje C-80/19

dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 17 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2019 m. vasario 4 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje, inicijuotoje

E. E.

dalyvaujant:

Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarei Virginijai Jarienei,

K.-D. E.,

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas J.-C. Bonichot, teisėjai M. Safjan, L. Bay Larsen, C. Toader (pranešėja) ir N. Jääskinen,

generalinis advokatas M. Campos Sánchez-Bordona,

posėdžio sekretorė C. Strömholm, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2020 m. sausio 16 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– Lietuvos vyriausybės, atstovaujamos V. Kazlauskaitės-Švenčionienės, V. Vasiliauskienės ir K. Dieninio,

– Čekijos vyriausybės, atstovaujamos M. Smolek, J. Vláčil ir A. Kasalická,

– Ispanijos vyriausybės, atstovaujamos S. Jiménez García, J. Rodríguez de la Rúa Puig ir S. Centeno Huerta,

* Proceso kalba: lietuvių.

– Vengrijos vyriausybės, atstovaujamos M. Z. Fehér ir D. R. Gesztelyi,

– Austrijos vyriausybės, atstovaujamos J. Schmoll ir G. Hesse,

– Europos Komisijos, atstovaujamos M. Wilderspin ir S. L. Kalėdos,

susipažinęs su 2020 m. kovo 26 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo (OL L 201, 2012, p. 107; klaidų ištaisymai OL L 344, 2012, p. 3 ir OL L 60, 2013, p. 1409) 3 straipsnio 1 dalies g ir i punktų, 2 dalies pirmos pastraipos, 4, 5, 7, 22, 59 straipsnių ir taikymo srities išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas vykstant E. E. inicijuotai procedūrai, siekiant, kad Kaune (Lietuva) įsisteigęs notaras išduotų paveldėjimo teisės liudijimą mirus jo motinai Vokietijoje.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Reglamento Nr. 650/2012 1, 7, 20, 22–24, 29, 32, 37, 39, 59, 61 ir 67 konstatuojamosiose dalyse nustatyta:

„(1) Sąjunga užsibrėžė tikslą puoselėti ir plėtoti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas. Siekdama palaipsniui kurti tokią erdvę, Sąjunga turi patvirtinti priemones, susijusias su teisminiu bendradarbiavimu tarpvalstybinio pobūdžio civilinėse bylose, ypač kai jos yra būtinos tinkamam vidaus rinkos veikimui;

<...>

(7) reikėtų sudaryti palankesnes sąlygas vidaus rinkai tinkamai veikti, šalinant kliūtis laisvam asmenų, kurie šiuo metu patiria sunkumų įgyvendindami savo teises tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo atvejais, judėjimui. <...>

<...>

(20) šiame reglamente turėtų būti atsižvelgta į įvairias sistemas, skirtas paveldėjimo klausimams nagrinėti, kurios taikomos valstybėse narėse. Taikant šį reglamentą terminas „teismas“ turėtų būti aiškinamas plačiai ir taikomas ne tik teismines funkcijas vykdantiems teismams tiesiogine šio žodžio prasme, bet ir notarams ar registravimo tarnyboms kai kuriose valstybėse narėse, kurie tam tikrais paveldėjimo klausimais vykdo teismines funkcijas, kaip antai teismai, ir notarams bei teisės specialistams, kurie kai kuriose valstybėse narėse vykdo su konkrečiais paveldėjimo atvejais susijusias teismines funkcijas, vadovaudamiesi teismo suteiktais įgaliojimais. Visiems šiame reglamente apibrėžtiems teismams turėtų būti privalomos šiame reglamente

nustatytos jurisdikcijos normos. Priešingai, terminas „teismas“ neturėtų apimti valstybės narės neteisminių institucijų, kurios pagal nacionalinę teisę turi teisę nagrinėti paveldėjimo klausimus, pavyzdžiui, daugumoje valstybių narių notarai, jei jie, kaip yra įprasta, nevykdo teisminių funkcijų;

<...>

(22) notarų valstybėse narėse išduotų aktų paveldėjimo klausimais judėjimas turėtų būti vykdomas pagal šį reglamentą. Kai notarai vykdo teismines funkcijas, jiems privalomos jurisdikcijos normos, ir jų priimtų sprendimų judėjimas turėtų būti vykdomas laikantis nuostatų dėl teismo sprendimų pripažinimo, vykdytinumo ir vykdymo. Kai notarai nevykdo teisminių funkcijų, jurisdikcijos normos jiems nėra privalomos, ir jų išduotų autentiškų dokumentų judėjimas turėtų būti vykdomas laikantis nuostatų dėl autentiškų dokumentų;

(23) atsižvelgiant į didėjantį piliečių judumą, siekiant užtikrinti tinkamą teisingumo vykdymą Sąjungoje, taip pat užtikrinti realų paveldėjimo ir valstybės narės, kurioje naudojamasi jurisdikcija, siejamąjį veiksnį, šiame reglamente turėtų būti numatyta, kad nustatant tiek jurisdikciją, tiek taikytiną teisę, bendras siejamasis veiksnys turėtų būti įprastinė palikėjo gyvenamoji vieta mirties dieną. Siekdama nustatyti įprastinę gyvenamąją vietą, paveldėjimo klausimą nagrinėjanti institucija turėtų įvertinti visas palikėjo gyvenimo aplinkybes kelerius metus prieš mirtį ir mirties dieną, atsižvelgdama į visus aktualius faktinius aspektus, visų pirma palikėjo buvimo atitinkamoje valstybėje trukmę bei reguliarumą ir to buvimo aplinkybes bei priežastis. Tokiu būdu nustatyta įprastinė gyvenamoji vieta turėtų atspindėti glaudų ir stabilų ryšį su atitinkama valstybe, atsižvelgiant į konkrečius šio reglamento tikslus;

(24) tam tikrais atvejais nustatyti palikėjo įprastinę gyvenamąją vietą gali būti sudėtinga. Taip gali atsitikti, visų pirma, jei palikėjas dėl profesinių arba ekonominių priežasčių, kartais ilgam laikui, išvyko gyventi ir dirbti į užsienį, tačiau su kilmės valstybe išlaikė glaudų ir stabilų ryšį. Tokiu atveju atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes gali būti laikoma, kad palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta lieka jo kilmės valstybėje, kurioje buvo jo šeimos ir socialinio gyvenimo interesų centras. Kiti sudėtingi atvejai galėtų būti, kai palikėjas gyveno keliose valstybėse paeiliui arba keliavo iš vienos valstybės į kitą nė vienoje iš jų neįsikurdamas nuolat gyventi. Jei palikėjas buvo vienos iš tų valstybių pilietis arba visą savo pagrindinį turtą turėjo vienoje iš tų valstybių, jo pilietybė arba to turto vieta galėtų būti specialus veiksnys bendrai vertinant visas faktines aplinkybes;

<...>

(29) jeigu paveldėjimo procesas pradedamas paties teismo iniciatyva, kaip daroma kai kuriose valstybėse narėse, tas teismas turėtų užbaigti procesą, jei šalys susitaria paveldėjimo klausimus išspręsti taikiai ne teismo tvarka valstybėje narėje, kurios teisė pasirinkta. Jeigu paveldėjimo procesas nepradedamas paties teismo iniciatyva, šiuo reglamentu šalims neturėtų būti užkirstas kelias paveldėjimo klausimus taikiai išspręsti ne teismo tvarka, pavyzdžiui, pas notarą jų pasirinktoje valstybėje narėje, jei tai įmanoma pagal tos valstybės narės teisę. Ši nuostata turėtų būti taikoma net ir tuo atveju, jei paveldėjimui taikytina teisė nėra tos valstybės narės teisė;

<...>

(32) siekiant palengvinti įpėdinių ir testamentinės išskirtinės gavėjų, kurių įprastinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje sprendžiamas ar bus sprendžiamas paveldėjimo klausimas, gyvenimą, šiuo reglamentu bet kuriam asmeniui, kuris pagal paveldėjimui taikytiną teisę gali daryti pareiškimus dėl palikimo, testamentinės išskirtinės arba privalomosios palikimo dalies priėmimo ar atsisakymo arba dėl jo atsakomybės už palikimo skolas apribojimo, turėtų būti leidžiama daryti tokius pareiškimus valstybės narės, kurioje yra jo įprastinė gyvenamoji vieta, teisėje numatyta forma tos valstybės narės teismuose. Tai neturėtų trukdyti daryti tokius

pareiškimus kitose tos valstybės narės institucijose, kurios pagal nacionalinę teisę yra kompetentingos priimti pareiškimus. Asmenys, nusprendžiantys pasinaudoti galimybe daryti pareiškimus įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje, turėtų patys informuoti paveldėjimo klausimus nagrinėjantį ar nagrinėsiantį teismą ar instituciją apie tokių pareiškimų buvimą laikydamiesi paveldėjimui taikytinoje teisėje nustatytų terminų;

<...>

(37) siekiant suteikti piliečiams galimybę naudotis vidaus rinkos privalumais ir kartu užtikrinti jiems visišką teisinį tikrumą, šis reglamentas turėtų sudaryti jiems sąlygas iš anksto žinoti jų paveldėjimui taikytiną teisę. Turėtų būti nustatytos suderintos teisės kolizijos teisės normos, siekiant išvengti prieštaringų rezultatų. Pagrindine norma turėtų būti užtikrinta, kad paveldėjimą reglamentuotų numatoma teisė, su kuria jis glaudžiai susijęs. Teisinio tikrumo sumetimais ir siekiant išvengti palikimo suskaidymo, ši teisė turėtų reglamentuoti visą palikimą, t. y. visą palikimą sudarantį turtą, neatsižvelgiant į turto pobūdį ir neatsižvelgiant į tai, ar turtas yra kitoje valstybėje narėje ar trečiojoje valstybėje;

<...>

(39) teisės pasirinkimas turėtų būti aiškiai nurodomas pareiškime, pateikiamame pareiškiant paskutinę valią dėl turto palikimo, arba parodomas tokios paskutinės valios sąlygomis. Galėtų būti laikoma, kad teisės pasirinkimas parodytas paskutine valia dėl turto palikimo, jeigu, pavyzdžiui, palikėjas, pareikšdamas savo paskutinę valią, nurodė konkrečias savo pilietybės valstybės teisės nuostatas arba kitais būdais paminėjo tą teisę;

<...>

(59) atsižvelgiant į šio reglamento bendrąjį tikslą – užtikrinti valstybėse narėse priimtų teismo sprendimų paveldėjimo klausimais tarpusavio pripažinimą, neatsižvelgiant į tai, ar tokie sprendimai priimami ginčo ar ne ginčo proceso tvarka, šiame reglamente turėtų būti nustatytos teismo sprendimų pripažinimo, vykdytinumo ir vykdymo taisyklės, panašios į kituose Sąjungos teisės aktuose, susijusiuose su teisminiu bendradarbiavimu civilinėse bylose, numatytas taisykles;

<...>

(61) autentiški dokumentai kitoje valstybėje narėje turėtų turėti tokią pačią įrodomąją galią kaip ir kilmės valstybėje narėje arba kuo panašesnę galią. Nustatant konkretaus autentiško dokumento įrodomąją galią kitoje valstybėje narėje arba kuo panašesnę galią, turėtų būti remiamasi autentiško dokumento įrodomosios galios pobūdžiu ir apimtimi kilmės valstybėje narėje. Todėl tai, kokią įrodomąją galią konkretus autentiškas dokumentas turėtų turėti kitoje valstybėje narėje, priklausys nuo kilmės valstybės narės teisės;

<...>

(67) siekiant užtikrinti, kad tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo klausimai Sąjungoje būtų sprendžiami greitai, sklandžiai ir veiksmingai, įpėdiniams, testamentinės išskirtinės gavėjams, testamento vykdytojams arba palikimo administratoriams turėtų būti suteikta galimybė lengvai įrodyti savo statusą ir (arba) teises bei įgaliojimus kitoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, valstybėje narėje, kurioje yra paveldimas turtas. <...>“

4 Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje nustatyta:

„Šis reglamentas taikomas palikėjų palikimų paveldėjimui. Jis netaikomas mokesčių, muitų ar administraciniams klausimams.“

5 Minėto reglamento 3 straipsnio 1 dalies g ir i punktuose bei 2 dalyje numatyta:

„1. Šiame reglamente:

<...>

g) teismo sprendimas – valstybės narės teismo priimtas sprendimas paveldėjimo byloje, neatsižvelgiant į tai, kaip tas sprendimas gali būti įvardijamas, įskaitant teismo pareigūno sprendimą dėl teismo proceso išlaidų nustatymo;

<...>

i) autentiškas dokumentas – dokumentas paveldėjimo klausimais, kuris valstybėje narėje buvo oficialiai parengtas arba įregistruotas kaip autentiškas dokumentas ir kurio autentiškumas:
   i) grindžiamas parašu ir autentiško dokumento turiniu; ir
   ii) buvo nustatytas viešosios institucijos arba kitos tuo tikslu kilmės valstybės narės įgaliotos institucijos.

2. Šiame reglamente terminas „teismas“ reiškia bet kokią teisminę instituciją ir visas kitas institucijas bei teisės specialistus, turinčius kompetenciją paveldėjimo klausimais, kurie vykdo teismines funkcijas arba vykdo veiklą vadovaudamiesi teisminės institucijos suteiktais įgaliojimais, arba vykdo veiklą prižiūrimi teisminės institucijos su sąlyga, kad tokios kitos institucijos ir teisės specialistai užtikrina nešališkumo garantijas ir visų šalių teisę būti išklausytoms, ir su sąlyga, kad jų sprendimai pagal valstybės narės, kurioje jie vykdo veiklą, teisę:

a) gali būti apskųsti teisminei institucijai arba jos peržiūrimi; ir

b) turi panašią galią ir poveikį kaip ir teisminės institucijos sprendimas dėl to paties klausimo.

Valstybės narės pagal 79 straipsnį praneša Komisijai apie pirmoje pastraipoje nurodytas kitas institucijas ir teisės specialistus.“

6 Reglamento Nr. 650/2012 II skyriaus 4 straipsnyje „Bendroji jurisdikcija“ numatyta:

„Jurisdikciją priimti sprendimą dėl viso palikimo paveldėjimo turi tos valstybės narės, kurioje mirties dieną buvo palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta, teismai.“

7 Šio reglamento 5 straipsnyje „Susitarimas dėl teismo pasirinkimo“ nustatyta:

„1. Jei palikėjo pasirinkta teisė jo palikimui reglamentuoti pagal 22 straipsnį yra valstybės narės teisė, atitinkamos šalys gali susitarti, kad tos valstybės narės teismas arba teismai turi išimtinę jurisdikciją priimti sprendimą dėl bet kurio paveldėjimo klausimo.

2. Toks susitarimas dėl teismo pasirinkimo turi būti sudaromas raštu, nurodant datą ir pasirašant atitinkamoms šalims. Visi elektroninėmis priemonėmis perduoti pranešimai, kuriais ilgam laikui užfiksuojamas susitarimas, laikomi lygiaverčiais rašytiniam susitarimui.“

8 Minėto reglamento 7 straipsnyje „Jurisdikcija teisės pasirinkimo atveju“ nustatyta:

„Valstybės narės, kurios teisę pagal 22 straipsnį pasirinko palikėjas, teismai turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl paveldėjimo, jei:

<...>

b) proceso šalys pagal 5 straipsnį susitarė suteikti jurisdikciją tos valstybės narės teismui ar teismams; arba

c) proceso šalys aiškiai pripažino teismo, į kurį buvo kreiptasi, jurisdikciją.“

9 To paties reglamento 13 straipsnyje numatyta:

„Be teismo, kuris turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl paveldėjimo pagal šį reglamentą, asmens, kuris pagal paveldėjimui taikytiną teisę gali pateikti pareiškimą teisme dėl palikimo, testamentinės išskirtinės arba privalomosios palikimo dalies priėmimo ar atsisakymo, arba pareiškimą dėl atitinkamo asmens atsakomybės apribojimo su palikimu susijusių įsipareigojimų atžvilgiu, įprastinės gyvenamosios vietos valstybės narės teismai taip pat turi jurisdikciją priimti tokius pareiškimus, jei pagal tos valstybės narės teisę tokie pareiškimai gali būti pateikiami teisme.“

10 Reglamento Nr. 650/2012 III skyriuje „Taikytina teisė“ esančiame 21 straipsnyje „Bendroji taisyklė“ nustatyta:

„1. Išskyrus atvejus, kai šiame reglamente numatyta kitaip, visam palikimui taikytina teisė yra valstybės, kurioje palikėjo mirties dieną buvo jo įprastinė gyvenamoji vieta, teisė.

2. Jei, išimties tvarka, pagal visas bylos aplinkybes aišku, kad mirties dieną palikėjas buvo akivaizdžiai glaudžiau susijęs su kita valstybe nei valstybė, kurios teisė būtų taikytina pagal 1 dalį, paveldėjimui taikytina teisė yra tos kitos valstybės teisė.“

11 Šio reglamento 22 straipsnio „Teisės pasirinkimas“ 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Asmuo gali pasirinkti, kad jo visą palikimą reglamentuojanti teisė būtų valstybės, kurios pilietybę jis turi pasirinkimo metu arba mirties dieną, teisė.

Asmuo, turintis kelias pilietybes, gali pasirinkti bet kurios iš valstybių, kurios pilietybę jis turi pasirinkimo metu arba mirties dieną, teisę.

2. Teisės pasirinkimas išreiškiamas pareiškime, pateikiamame pareiškiant paskutinę valią dėl turto palikimo, arba parodomas tokios paskutinės valios sąlygomis.“

12 Minėto reglamento 28 straipsnyje numatyta:

„Pareiškimas dėl palikimo, testamentinės išskirtinės arba privalomosios palikimo dalies priėmimo ar atsisakymo arba pareiškimas, skirtas pareiškimą pateikiančio asmens atsakomybei apriboti, formos prasme galioja, jei jis atitinka:

<...>

b) valstybės, kurioje yra pareiškimą pateikiančio asmens įprastinė gyvenamoji vieta, teisės reikalavimus.“

13 Reglamento Nr. 650/2012 59 straipsnyje numatyta:

„1. Vienoje iš valstybių narių sudarytas autentiškas dokumentas kitoje valstybėje narėje turi tokią pačią įrodomąją galią kaip ir kilmės valstybėje narėje arba kuo panašesnę galią su sąlyga, kad tai akivaizdžiai nepažeidžia atitinkamos valstybės narės viešosios tvarkos (*ordre public*).

Asmuo, pageidaujantis pasinaudoti autentišku dokumentu kitoje valstybėje narėje, gali prašyti institucijos, kuri sudaro autentišką dokumentą kilmės valstybėje narėje, užpildyti formą, nustatytą laikantis 81 straipsnio 2 dalyje nurodytos patariamosios procedūros, aprašant įrodomąją galią, kurią autentiškas dokumentas turi kilmės valstybėje narėje.

<...>“

14 Šio reglamento 60 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Autentiškas dokumentas, kuris yra vykdytinas kilmės valstybėje narėje, paskelbiamas vykdytinu kitoje valstybėje narėje bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu 45–58 straipsniuose numatyta tvarka.“

15 Minėto reglamento 64 straipsnyje nustatyta:

„[Europos paveldėjimo p]ažymėjimas išduodamas valstybėje narėje, kurios teismai turi jurisdikciją pagal 4, 7, 10 arba 11 straipsnį. Išduodančioji institucija yra:

a) 3 straipsnio 2 dalyje apibrėžtas teismas; arba

b) kita institucija, kuri pagal nacionalinę teisę yra kompetentinga spręsti paveldėjimo klausimus.“

16 Remiantis to paties reglamento 83 straipsniu „Pereinamojo laikotarpio nuostatos“:

„1. Šis reglamentas taikomas asmenų, mirusių 2015 m. rugpjūčio 17 d. ar vėlesnę dieną, palikimo paveldėjimui.

2. Jei palikėjas buvo pasirinkęs jo palikimo paveldėjimui taikytiną teisę iki 2015 m. rugpjūčio 17 d., šis pasirinkimas galioja, jei jis atitinka III skyriuje nustatytas sąlygas arba jeigu jis galiojo taikant pasirinkimo metu valstybėje, kurioje buvo įprastinė palikėjo gyvenamoji vieta, arba bet kurioje valstybėje, kurios pilietis jis buvo, galiojusias tarptautinės privatinės teisės normas.

<...>

4. Jeigu iki 2015 m. rugpjūčio 17 d. paskutinės valios dėl turto palikimo pareiškimas surašomas pagal valstybės, kurią palikėjas galėjo pasirinkti pagal šį reglamentą, teisę, laikoma, kad šios valstybės teisė pasirinkta kaip paveldėjimui taikytina teisė.“

Lietuvos Respublikos teisė

Civilinis Kodeksas

17 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.4 straipsnyje numatyta:

„1. Palikimo atsiradimo vieta laikoma paskutinė palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta (šio kodekso 2.12 straipsnis).

2. Jeigu palikėjas negyveno nuolat vienoje vietoje, palikimo atsiradimo vieta laikoma:

1) vieta, kur palikėjas paskutinius šešis mėnesius prieš mirtį daugiausia gyveno;

2) jeigu palikėjas gyveno keliose vietose, palikimo atsiradimo vieta laikoma ekonominių ar asmeninių interesų vyraujanti vieta (turto ar jo pagrindinės dalies, kai turtas yra keliose vietose, buvimo vieta; sutuoktinio, su kuriuo palikėjas paskutinius šešis mėnesius prieš mirtį palaikė santuokinius santykius, gyvenamoji vieta arba su palikėju kartu gyvenusio vaiko gyvenamoji vieta).

3. Jeigu negalima nustatyti palikėjo gyvenamosios vietos pagal aplinkybes, nurodytas šio straipsnio 1 ir 2 dalyse, palikimo atsiradimo vieta gali būti nustatoma pagal palikėjo pilietybę, jo registraciją, jam priklausančių transporto priemonių registracijos vietą ir kitas aplinkybes.

4. Kilus ginčui, palikimo atsiradimo vietą suinteresuotų asmenų prašymu nustato teismas, atsižvelgdamas į visas aplinkybes.“

18 Šio kodekso 5.66 straipsnyje numatyta, kad įpėdiniai, paveldėję pagal įstatymą arba testamentą, gali prašyti palikimo atsiradimo vietos notarą išduoti paveldėjimo teisės liudijimą (toliau – paveldėjimo teisės liudijimas).

Civilinio proceso kodeksas

19 Civilinio proceso kodekso 444 straipsnyje nustatyta:

„1. Teismas nustato faktus, nuo kurių priklauso asmenų asmeninių ar turtinių teisių atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga.

2. Teismas nagrinėja bylas:

<...>

8) dėl palikimo priėmimo, taip pat palikimo atsiradimo vietos fakto nustatymo[.]“

20 Pagal minėto kodekso 511 straipsnį notariniai veiksmai arba atsisakymas atlikti notarinį veiksmą gali būti skundžiami. Skundas pateikiamas atitinkamo notaro darbo vietos apylinkės teismui.

Notariato įstatymas

21 Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 1 straipsnyje numatyta:

„Notariatas yra visuma notarų, kuriems pagal šį įstatymą suteikiama teisė juridiškai įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų ar kitų organizacijų ir jų padalinių <...> subjektines teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą.“

22 Pagal šio įstatymo 2 straipsnį notarus skiria ir atleidžia teisingumo ministras.

23 Minėto įstatymo 12 straipsnyje „Notarų nepriklausomumas“ nustatyta, kad notarai savo įgaliojimus vykdo, nepaisydami valstybinės valdžios bei valdymo institucijų įtakos, ir paklūsta tik įstatymams.

24 Pagal to paties įstatymo 26 straipsnį notarai, be kita ko, išduoda paveldėjimo teisės liudijimus. Pripažįstama, kad notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, kol šie dokumentai įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais.

25 Pagal Notariato įstatymo 41 straipsnį asmuo, kuris mano, kad atliktas notarinis veiksmas arba atsisakymas atlikti tokį veiksmą yra neteisingas, turi teisę jį apskųsti teismui.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

26 E. E. yra Lietuvos pilietis. Jo motina, taip pat Lietuvos pilietė, sudarė santuoką su Vokietijos piliečiu K.-D. E. ir su E. E. persikėlė gyventi pas sutuoktinį į Vokietiją. 2013 m. liepos 4 d. ji Garliavos miesto (Lietuva) notaro biure sudarė testamentą; jame kaip savo viso turto įpėdinį nurodė sūnų.

27 E. E. motina mirė Vokietijoje; po jos mirties liko jos vardu registruotas butas Kaune (Lietuva). 2017 m. liepos 17 d. E. E. kreipėsi į Kaune įsisteigusią notarę, prašydamas užvesti paveldėjimo bylą ir išduoti paveldėjimo teisės liudijimą.

28 2017 m. rugpjūčio 1 d. ši notarė atsisakė išduoti šį liudijimą, motyvuodama tuo, kad palikėjos įprastinė gyvenamoji vieta, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 4 straipsnį, turi būti laikoma esančia Vokietijoje.

29 E. E. apskundė šį atsisakymą Kauno apylinkės teismui (Lietuva). 2018 m. sausio 29 d. nutartimi tas teismas patenkino ieškovo prašymą, motyvuodamas tuo, kad palikėja nenutraukė savo ryšių su Lietuva.

30 Notarė, į kurią kreipėsi E. E., dėl šios nutarties pateikė apeliacinį skundą Kauno apygardos teismui (Lietuva). Vykstant šiam procesui E. E. pateikė prašymą prie bylos medžiagos pridėti K.-D. E. pareiškimą, jame jis tvirtino, kad neturi pretenzijų į palikėjos turto paveldėjimą, ir pritarė Lietuvos teismų jurisdikcijai, nes Vokietijoje nebuvo užvestos jokios paveldėjimo bylos.

31 2018 m. balandžio 26 d. sprendimu tas teismas panaikino skundžiamą nutartį ir atmetė E. E. prašymą; šis pateikė kasacinį skundą Lietuvos Aukščiausiajam Teismui.

32 Šiomis aplinkybėmis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar tokia situacija, kokia susiklostė nagrinėjamoje byloje, kai Lietuvos pilietė, kurios mirties dieną įprastinė gyvenamoji vieta galimai buvo kitoje valstybėje narėje, tačiau bet kokiu atveju ryšių su gimtine ji niekada nebuvo nutraukusi, *inter alia*, prieš savo mirtį Lietuvoje sudarė testamentą, kuriuo visą turtą paliko savo įpėdiniui, Lietuvos piliečiui, o paveldėjimo atsiradimo metu paaiškėjo, kad visas paveldimas turtas yra tik Lietuvoje esantis nekilnojamasis daiktas, be to, sutuoktinę pergyvenęs kitos valstybės narės pilietis aiškiai išreiškė valią atsisakyti bet kokių pretenzijų į palikėjos turtą, dėl jos užvestuose teismo procesuose Lietuvoje nedalyvavo ir sutiko su Lietuvos teismų jurisdikcija ir Lietuvos teisės taikymu, pagal Reglamento Nr. 650/2012 nuostatas laikytina tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimu, kuriam šis reglamentas turėtų būti taikomas?

2. Ar Lietuvos notarai, kurie užveda paveldėjimo bylą, išduoda paveldėjimo teisės liudijimą ir atlieka kitus veiksmus, reikalingus, kad įpėdiniai realizuotų savo teises, laikytini „teismu“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalį, atsižvelgiant į tai, kad notarai savo veikloje vadovaujasi nešališkumo ir nepriklausomumo principais, jų priimti sprendimai saisto juos pačius ar teismines institucijas, jų veiksmai gali būti skundžiami teismui?

3. Jei atsakymas į antrąjį klausimą būtų teigiamas, ar Lietuvos notarų išduodami paveldėjimo teisės liudijimai laikytini teismo sprendimu, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies g punktą, ir dėl to jų priėmimui reikėtų nustatyti jurisdikciją?

4. Jei atsakymas į antrąjį klausimą būtų neigiamas, ar Reglamento Nr. 650/2012 4 straipsnio [ir] 59 straipsni[ių] (kartu ar atskirai, bet jomis neapsiribojant) nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad Lietuvos notarai turi teisę netaikydami bendrosios jurisdikcijos taisyklių išduoti paveldėjimo teisės liudijimus, o šie būtų laikytini autentiškais dokumentais, sukeliančiais teisinius padarinius ir kitose valstybėse narėse?

5. Ar Reglamento Nr. 650/2012 4 straipsnis (ar kitos jo nuostatos) turi būti aiškinamas taip, kad palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta gali būti nustatyta tik vienoje konkrečioje valstybėje narėje??

6. Ar Reglamento Nr. 650/2012 4, 5, 7 [ir] 22 straipsnių (kartu ar atskirai, bet jomis neapsiribojant) nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad pagal pirmame klausime pristatytas faktines bylos aplinkybes nagrinėjamu atveju suinteresuotos šalys susitarė dėl Lietuvos teismų jurisdikcijos ir Lietuvos teisės taikymo?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo ir penktojo klausimų

33 Pirmuoju ir penktuoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Reglamentas Nr. 650/2012 turi būti aiškinamas taip, kad sąvoka „tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimas“ apima situaciją, kai palikėjas, vienos valstybės narės pilietis, savo mirties dieną gyveno kitoje valstybėje narėje, tačiau nebuvo nutraukęs ryšių su pirmąja iš šių valstybių narių, ir ar tokiu atveju palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą, turi būti nustatyta tik vienoje iš šių valstybių narių.

34 Pirmiausia reikia pažymėti, kad Reglamentas Nr. 650/2012 buvo priimtas remiantis SESV 81 straipsnio 2 dalimi, kuri susijusi tik su tarpvalstybinio pobūdžio civilinėmis bylomis.

35 Šio reglamento 1 ir 7 konstatuojamosiose dalyse numatyta, kad juo, be kita ko, siekiama sudaryti palankesnes sąlygas vidaus rinkai tinkamai veikti, šalinant laisvo asmenų, kurie patiria sunkumų įgyvendindami savo teises tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo atvejais, judėjimo kliūtis. Kaip matyti iš jo 67 konstatuojamosios dalies, juo siekiama greitai, sklandžiai ir veiksmingai spręsti tokį poveikį turinčio paveldėjimo klausimus.

36 Siekiant išsiaiškinti, ar paveldėjimas turi tokį poveikį ir dėl to patenka į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį, reikia, kaip savo išvados 34 punkte pažymėjo generalinis advokatas, nustatyti, pirma, valstybę narę, kurioje buvo palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta jo mirties dieną, ir, antra, ar ši gyvenamoji vieta gali būti nustatyta kitoje valstybėje narėje dėl kito su palikimu susijusio elemento buvimo kitoje nei palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje.

37 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad nors nė vienoje Reglamento Nr. 650/2012 nuostatoje neapibrėžta sąvoka „palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta jo mirties dieną“, kaip ji suprantama pagal šį reglamentą, svarbios informacijos pateikiama jo 23 ir 24 konstatuojamosiose dalyse.

38 Pagal šio reglamento 23 konstatuojamąją dalį būtent paveldėjimo klausimą nagrinėjanti institucija turi nustatyti įprastinę palikėjo gyvenamąją vietą ir tuo tikslu atsižvelgti tiek į tai, kad bendras siejamasis veiksnys turėtų būti įprastinė palikėjo gyvenamoji vieta mirties dieną, tiek į visas palikėjo gyvenimo aplinkybes kelerius metus prieš mirtį ir mirties dieną, įskaitant visus aktualius faktinius aspektus, visų pirma palikėjo buvimo atitinkamoje valstybėje trukmę bei reguliarumą ir to buvimo aplinkybes bei priežastis. Taip nustatyta įprastinė gyvenamoji vieta turėtų atspindėti glaudų ir stabilų ryšį tarp paveldėjimo ir atitinkamos valstybės.

39 Šiuo klausimu minėto reglamento 24 konstatuojamojoje dalyje nurodyti įvairūs atvejai, kada gali būti sudėtinga nustatyti įprastinę gyvenamąją vietą. Taigi, kaip matyti iš šios konstatuojamosios dalies paskutinio sakinio, jei palikėjas buvo valstybės, kurioje turėjo visą savo pagrindinį turtą, pilietis, jo pilietybė arba to turto vieta galėtų būti specialus veiksnys bendrai vertinant visas faktines aplinkybes, kai palikėjas dėl profesinių arba ekonominių priežasčių, kartais ilgam laikui, išvyko gyventi ir dirbti į kitą valstybę, tačiau su kilmės valstybe išlaikė glaudų ir stabilų ryšį.

40 Tuo remiantis darytina išvada, kad paveldėjimo klausimą nagrinėjanti institucija turi nustatyti palikėjo įprastinę gyvenamąją vietą vienoje valstybėje narėje, įvertinusi visas atitinkamo atvejo aplinkybes.

41 Iš tiesų, kaip iš esmės pažymėjo generalinis advokatas savo išvados 42 punkte ir kaip matyti iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, Reglamento Nr. 650/2012 nuostatų aiškinimas, pagal kurį palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta jo mirties dieną galėtų būti nustatyta keliose valstybėse narėse, lemtų palikimo suskaidymą, atsižvelgiant į tai, kad ši gyvenamoji vieta yra kriterijus, kuriuo vadovaujamasi taikant bendrąsias taisykles, įtvirtintas šio reglamento 4 ir 21 straipsniuose, pagal kuriuos tiek teismų jurisdikcija priimti sprendimą dėl viso palikimo paveldėjimo, tiek dėl pagal šį reglamentą taikytinos teisės, kuri skirta viso palikimo paveldėjimui reglamentuoti, nustatomos atsižvelgiant į šią gyvenamąją vietą. Taigi toks aiškinimas būtų nesuderinamas su šio reglamento tikslais (šiuo klausimu žr. 2017 m. spalio 12 d. Sprendimo *Kubicka*, C-218/16, EU:C:2017:755, 57 punktą ir 2018 m. birželio 21 d. Sprendimo *Oberle*, C-20/17, EU:C:2018:485, 53–55 punktus).

42 Be to, reikia įvertinti, ar paveldėjimas yra tarpvalstybinio pobūdžio dėl su juo susijusio kito elemento buvimo kitoje nei paskutinės palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje.

43 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog paveldėjimas yra tarpvalstybinio pobūdžio, jei apima keliose valstybėse narėse esantį turtą, konkrečiai kalbant, esantį kitoje nei paskutinės palikėjo gyvenamosios vietos valstybėje (šiuo klausimu žr. 2018 m. birželio 21 d. Sprendimo *Oberle*, C-20/17, EU:C:2018:485, 32 punktą). Be to, Reglamente Nr. 650/2012 neišsamiai nurodytos kitos aplinkybės, kurios gali parodyti, kad paveldėjimas susijęs su keliomis valstybėmis narėmis.

44 Kaip savo išvados 65 punkte iš esmės pažymėjo generalinis advokatas, iš nuoseklių įrodymų, kaip antai minimų Reglamento Nr. 650/2012 23 ir 24 konstatuojamosiose dalyse ir, be kita ko, nurodytų šio sprendimo 38 ir 39 punktuose, galima daryti išvadą, kad tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimas, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, patenka į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

45 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį ir penktąjį klausimus reikia atsakyti: Reglamentas Nr. 650/2012 turi būti aiškinamas taip, kad sąvoka „tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimas“ apima situaciją, kai palikėjas, vienos valstybės narės pilietis, savo mirties dieną gyveno kitoje valstybėje narėje, tačiau nebuvo nutraukęs ryšių su pirmąja iš šių valstybių narių, kurioje yra jo palikimą sudarantis turtas, o jo įpėdinių gyvenamoji vieta yra šiose dviejose valstybėse narėse. Paskutinę įprastinę palikėjo gyvenamąją vietą, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą, paveldėjimo klausimą nagrinėjanti institucija turi nustatyti tik vienoje iš šių valstybių narių.

Dėl antrojo klausimo

46 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad Lietuvos notarai gali būti laikomi „teismais“, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą.

47 Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalies pirmoje pastraipoje numatyta, kad sąvoka „teismas“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, reiškia bet kokią teisminę instituciją ir visas kitas institucijas bei teisės specialistus, turinčius kompetenciją paveldėjimo klausimais, kurie vykdo teismines funkcijas ar veiklą, vadovaudamiesi teisminės institucijos suteiktais įgaliojimais, arba vykdo veiklą, prižiūrimi teisminės institucijos, su sąlyga, pirma, kad tokios kitos institucijos ir teisės specialistai užtikrina nešališkumo garantijas ir visų šalių teisę būti išklausytoms, ir, antra, jų sprendimai pagal valstybės narės, kurioje jie vykdo veiklą, teisę gali būti apskųsti teisminei institucijai arba jos peržiūrimi ir turi panašią galią ir poveikį kaip ir teisminės institucijos sprendimas dėl to paties klausimo.

48 Be to, iš Reglamento Nr. 650/2012 20 konstatuojamosios dalies matyti, kad šiame reglamente sąvoka „teismas“ turi būti suprantama plačiai ir apimti ir notarus, kai jie vykdo teismines funkcijas tam tikrais paveldėjimo klausimais.

49 Be to, reikia patikslinti, kad aplinkybė, jog valstybė narė nepranešė, nors to reikalaujama pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą, apie tai, kad notarai vykdo teismines funkcijas, neturi lemiamos reikšmės šiuos notarus pripažįstant „teismu“ (2019 m. gegužės 23 d. Sprendimo *WB*, C-658/17, EU:C:2019:444, 64 punktas).

50 Taip pat reikia priminti, kad Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog pagal šį reglamentą sąvoka „teismas“ apima ne tik teismines institucijas, bet ir visas kitas institucijas bei teisės specialistus, turinčius kompetenciją paveldėjimo klausimais, kurie vykdo teismines funkcijas ir tenkina šioje nuostatoje įtvirtintas sąlygas (2019 m. gegužės 23 d. Sprendimo *WB*, C-658/17, EU:C:2019:444, 40 punktas).

51 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas jau nurodė, kad laikytina, jog institucija vykdo teismines funkcijas, kai ji gali būti kompetentinga nagrinėti ginčą dėl paveldėjimo. Šis kriterijus taikytinas neatsižvelgiant į tai, ar paveldėjimo teisės liudijimas išduodamas ginčo, ar ne ginčo tvarka (2019 m. gegužės 23 d. Sprendimo *WB*, C-658/17, EU:C:2019:444, 56 punktas).

52 Nagrinėjamu atveju reikia konstatuoti, kad pagal Notariato įstatymo 1 straipsnį Lietuvos notarams suteikiama teisė juridiškai įtvirtinti neginčijamas subjektines teises.

53 Tuo remiantis darytina išvada, kaip savo išvados 81 punkte pažymėjo generalinis advokatas, kad Lietuvos notarai neturi jurisdikcijos priimti sprendimo dėl klausimų, sukėlusių šalių ginčą, ir teisės nustatyti faktinių aplinkybių, kurios nėra aiškios ir akivaizdžios, ar priimti sprendimo dėl ginčijamų faktinių aplinkybių.

54 Taigi reikia pripažinti, kad Lietuvos notarų atliekamas nacionalinio paveldėjimo teisės liudijimo išdavimas nereiškia teisminių funkcijų vykdymo, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

55 Vis dėlto, atsižvelgiant į Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalies formuluotę, „teismo“, kaip jis suprantamas pagal šią nuostatą, statusas taip pat gali būti kildinamas iš to, kad atitinkamos valdžios institucijos ir teisės specialistai vykdo veiklą vadovaudamiesi teisminės institucijos suteiktais įgaliojimais ar jos prižiūrimi. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar taip yra Lietuvos notarų atveju, kai jie išduoda nacionalinį paveldėjimo teisės liudijimą.

56 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti: Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad Lietuvos notarai, išduodami nacionalinį paveldėjimo teisės liudijimą, nevykdo teisminių funkcijų, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nustatyti, ar šie notarai veiklą vykdo vadovaudamiesi teisminės institucijos suteiktais įgaliojimais ar jos prižiūrimi, todėl gali būti laikomi „teismais“, kaip tai suprantama pagal tą pačią nuostatą.

Dėl trečiojo klausimo

57 Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar, tuo atveju, jei nuspręstų, kad Lietuvos notarai gali būti laikomi „teismais“, kaip tai suprantama pagal Reglamentą Nr. 650/2012, toks paveldėjimo teisės liudijimas, kokį jie išduoda, gali būti laikomas „teismo sprendimu“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies g punktą, ir ar, siekdami jį išduoti, tie notarai gali taikyti šio reglamento II skyriuje numatytas jurisdikcijos taisykles.

58 Pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies g punktą „teismo sprendimas“ – tai valstybės narės teismo priimtas sprendimas paveldėjimo byloje, neatsižvelgiant į tai, kaip tas sprendimas gali būti įvardijamas.

59 Iš šios nuostatos matyti, kad vienintelė šiame reglamente numatyta sąlyga tam, kad aktas galėtų būti laikomas „teismo sprendimu“, yra ta, kad jį turi priimti „teismas“, kaip tai suprantama pagal minėto reglamento 3 straipsnio 2 dalį.

60 Taigi, jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, kad Lietuvos notarai gali būti laikomi „teismais“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalį, vieno iš šių notarų išduotas paveldėjimo teisės liudijimas gali būti laikomas „teismo sprendimu“, kaip tai suprantama pagal šio reglamento 3 straipsnio 1 dalies g punktą.

61 Dėl jurisdikcijos taisyklių Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad Reglamente Nr. 650/2012, visų pirma jo 4 straipsnyje, apibrėžiama tarptautinė jurisdikcija, susijusi su procedūromis dėl priemonių, taikomų viso palikimo paveldėjimui, įskaitant visų pirma nacionalinių paveldėjimo teisės liudijimų išdavimą, neatsižvelgiant į tai, ar nagrinėjimas vyksta ginčo, ar ne ginčo tvarka, kaip tai irgi išplaukia iš šio reglamento 59 konstatuojamosios dalies (šiuo klausimu žr. 2018 m. birželio 21 d. Sprendimo *Oberle*, C-20/17, EU:C:2018:485, 44 ir 45 punktus).

62 Kaip matyti iš Reglamento Nr. 650/2012 22 konstatuojamosios dalies, kai notarai vykdo teismines funkcijas arba veiklą vykdo vadovaudamiesi teisminės institucijos suteiktais įgaliojimais ar jos prižiūrimi, jie yra saistomi šio reglamento II skyriuje numatytų jurisdikcijos taisyklių ir jų priimtų sprendimų judėjimas turėtų būti vykdomas laikantis šio reglamento IV skyriuje numatytų nuostatų dėl teismo sprendimų pripažinimo, vykdytinumo ir vykdymo.

63 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti: Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies g punktas turi būti aiškinamas taip, kad jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, jog Lietuvos notarai gali būti laikomi „teismais“, kaip jie suprantami pagal šį reglamentą, jų išduotas paveldėjimo teisės liudijimas gali būti laikomas „teismo sprendimu“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, todėl išduodami šį liudijimą tie notarai gali taikyti minėto reglamento II skyriuje numatytas jurisdikcijos taisykles.

Dėl ketvirtojo klausimo

64 Ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 650/2012 4 ir 59 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad valstybės narės notaras, kuris nelaikomas „teismu“, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą, gali, netaikant minėtame reglamente numatytų bendrųjų jurisdikcijos taisyklių, išduoti paveldėjimo teisės liudijimus ir ar jie turi būti laikomi „autentiškais dokumentais“, kaip tai suprantama pagal to paties reglamento 3 straipsnio 1 dalies i punktą, sukeliančiais pasekmes kitose valstybėse narėse.

65 Konkrečiau kalbant, šio ketvirtojo klausimo pirma dalimi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar, siekiant užtikrinti paveldėjimo nedalumą, tuo atveju, kai Lietuvos notarai nelaikomi „teismais“, kaip tai suprantama pagal Reglamentą Nr. 650/2012, jie saistomi jurisdikcijos taisyklių, numatytų Reglamento Nr. 650/2012 II skyriaus „Jurisdikcija“ nuostatose, ir ar prieš išduodami nacionalinį paveldėjimo teisės liudijimą jie turi nustatyti, kurie teismai prireikus turi jurisdikciją pagal minėtas nuostatas.

66 Šiuo klausimu iš Reglamento Nr. 650/2012 22 konstatuojamosios dalies aiškiai matyti, kad jeigu notarai nevykdo teisminių funkcijų, jiems nėra privalomos jurisdikcijos taisyklės.

67 Be to, kaip Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, šio reglamento 4 straipsnyje apibrėžiama valstybių narių teismų tarptautinė jurisdikcija, susijusi su procedūromis dėl priemonių, taikomų viso palikimo paveldėjimui (2018 m. birželio 21 d. Sprendimo *Oberle*, C-20/17, EU:C:2018:485, 44 punktas). Tačiau Reglamento Nr. 650/2012 II skyriaus nuostatos dėl jurisdikcijos taisyklių netaikomos neteisminėms institucijoms.

68 Taigi reikia pažymėti, kad jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, jog Lietuvos notarai negali būti laikomi „teismais“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalį, šiems notarams neturi būti taikomos Reglamente Nr. 650/2012 numatytos jurisdikcijos taisyklės ir jie taip pat neturėtų nustatyti, kurie teismai prireikus turėtų jurisdikciją priimti sprendimą pagal to paties reglamento II skyriaus nuostatas.

69 Be to, kaip savo išvados 79 punkte iš esmės pažymėjo generalinis advokatas, paveldėjimo nedalumo principas nėra absoliutus. Reglamentas Nr. 650/2012 taikytinas situacijai, kai kelių valstybių narių institucijos dalyvauja sprendžiant to paties paveldėjimo klausimą. Iš šio reglamento 13 straipsnio matyti, kad jame pripažįstama, jog kai įpėdiniai arba testamentinės išskirtinės gavėjai paprastai gyvena kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje sprendžiamas ar bus sprendžiamas paveldėjimo klausimas, valstybės narės, kurioje yra jų įprastinė gyvenamoji vieta, institucijos gali gauti pareiškimus dėl paveldėjimo. Tai atitinka minėto reglamento tikslą palengvinti įpėdinių ir testamentinės išskirtinės gavėjų gyvenimą, kaip matyti iš to paties reglamento 32 konstatuojamosios dalies.

70 Šio aiškinimo nepaneigia Reglamento Nr. 650/2012 64 straipsnis, kuriame reglamentuotas Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimas ir kuriuo siekiama patikslinti, kad šio reglamento 4, 7, 10 ir 11 straipsniuose nustatytos jurisdikcijos taisyklės taikomos ne tik teismams, kaip jie suprantami pagal minėto reglamento 3 straipsnio 2 dalį, bet ir kitoms institucijoms, kurios pagal nacionalinę teisę yra kompetentingos spręsti paveldėjimo klausimus. Iš tiesų Reglamentu Nr. 650/2012 sukurtam Europos paveldėjimo pažymėjimui taikomas atskiras teisinis režimas, nustatytas šio reglamento VI skyriaus nuostatose (2018 m. birželio 21 d. Sprendimo *Oberle*, C-20/17, EU:C:2018:485, 46 punktas).

71 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ketvirtojo klausimo antrąja dalimi siekia išsiaiškinti dėl nacionalinio paveldėjimo teisės liudijimo kvalifikavimo kaip „autentiško dokumento“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies i punktą, ir dėl jo poveikio.

72 Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies i punkte „autentiškas dokumentas“ apibrėžiamas kaip dokumentas paveldėjimo klausimais, kuris valstybėje narėje buvo oficialiai parengtas arba įregistruotas kaip autentiškas dokumentas ir kurio autentiškumas, pirma, grindžiamas parašu ir autentiško dokumento turiniu ir, antra, buvo nustatytas viešosios institucijos arba kitos tuo tikslu kilmės valstybės narės įgaliotos institucijos.

73 Be to, iš to reglamento 62 konstatuojamosios dalies matyti, kad reikėtų savarankiškai aiškinti „autentiškumo“ koncepciją, atsižvelgiant į įvairius elementus, kaip antai dokumento tikrumą, dokumento oficialius rekvizitus, dokumentą rengiančios institucijos įgaliojimus ir procedūrą, kurią taikant parengiamas dokumentas. Autentiškumas taip pat turėtų apimti faktinius elementus, kuriuos atitinkama institucija užfiksuoja autentiškame dokumente, pavyzdžiui, tai, kad nurodytos šalys nurodytą datą atvyko į tą instituciją arba padarė nurodytus pareiškimus.

74 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar visos šios sąlygos yra įvykdytos. Vis dėlto, nors tik tas teismas yra kompetentingas vertinti pagrindinės bylos faktines aplinkybes ir aiškinti nacionalinės teisės aktus, nagrinėdamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas, turintis pateikti nacionaliniam teismui naudingus atsakymus, turi kompetenciją pateikti paaiškinimų, grindžiamų turima bylos medžiaga.

75 Nagrinėjamu atveju, kaip savo išvados 87 punkte pažymėjo generalinis advokatas, paveldėjimo teisės liudijimas yra autentiškas dokumentas pagal nacionalinę teisę ir, kaip matyti iš Notariato įstatymo 26 straipsnio, notarai turi teisę išduoti paveldėjimo teisės liudijimus, kuriuose konstatuotos faktinės aplinkybės laikomos nustatytomis.

76 Taigi atrodo, kad nacionalinis paveldėjimo teisės liudijimas, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, atitinka Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies i punkte numatytas sąlygas, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

77 Tuo atveju, jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, kad šis liudijimas yra autentiškas dokumentas, kaip tai suprantama pagal minėtą nuostatą, dėl jo poveikio reikia pažymėti, pirma, kad iš Reglamento Nr. 650/2012 59 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos matyti, jog valstybėje narėje parengti autentiški dokumentai kitoje valstybėje narėje turi tokią pačią įrodomąją galią kaip ir kilmės valstybėje narėje arba kuo panašesnę galią. Šiuo klausimu šio reglamento 61 konstatuojamoje dalyje patikslinta, kad nustatant konkretaus autentiško dokumento įrodomąją galią kitoje valstybėje narėje arba kuo panašesnę galią turėtų būti remiamasi autentiško dokumento įrodomosios galios pobūdžiu ir apimtimi, kokie yra kilmės valstybėje narėje. Todėl tai, kokią įrodomąją galią konkretus autentiškas dokumentas turės kitoje valstybėje narėje, priklausys nuo kilmės valstybės narės teisės.

78 Be to, pagal Reglamento Nr. 650/2012 59 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą tam, kad autentišku dokumentu būtų galima pasinaudoti kitoje valstybėje narėje, galima prašyti kilmės valstybėje narėje jį išdavusios institucijos užpildyti formą, kuri atitinka 2014 m. gruodžio 9 d. Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 1329/2014, kuriuo nustatomos formos, nurodytos Reglamente Nr. 650/2012 (OL L 359, 2014, p. 30), 2 priede pateiktą formą.

79 Antra, pagal Reglamento Nr. 650/2012 60 straipsnio 1 dalį autentiškas dokumentas, kuris yra vykdytinas kilmės valstybėje narėje, paskelbiamas vykdytinu kitoje valstybėje narėje minėto reglamento 45–58 straipsniuose numatyta tvarka.

80 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į ketvirtąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti: Reglamento Nr. 650/2012 4 ir 59 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad valstybės narės notaras, kuris nelaikomas „teismu“, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą, netaikant minėtame reglamente numatytų bendrųjų jurisdikcijos taisyklių, gali išduoti nacionalinius paveldėjimo teisės liudijimus. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, kad šie liudijimai tenkina to paties reglamento 3 straipsnio 1 dalies i punkte numatytas sąlygas, todėl gali būti laikomi „autentiškais dokumentais“, kaip tai suprantama pagal tą pačią nuostatą, jie kitose valstybėse narėse sukeltų tokias pasekmes, kokios pagal Reglamento Nr. 650/2012 59 straipsnio 1 dalį ir 60 straipsnio 1 dalį numatytos dėl autentiškų dokumentų.

Dėl šeštojo klausimo

81 Šeštuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 650/2012 4, 5, 7 ir 22 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad palikėjo valia ir jo įpėdinių susitarimas gali lemti kito teismo, turinčio jurisdikciją paveldėjimo bylose, ir kitos valstybės narės paveldėjimo teisės nustatymą nei tie, kurie būtų nustatomi taikant šiame reglamente įtvirtintus kriterijus.

82 Kiek tai susiję su teismo, turinčio jurisdikciją paveldėjimo bylose, nustatymu, reikia pažymėti, kad Reglamento Nr. 650/2012 4 straipsnyje įtvirtinta bendra taisyklė, pagal kurią jurisdikciją priimti sprendimą dėl viso palikimo paveldėjimo turi tos valstybės narės, kurioje buvo palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta jo mirties dieną, teismai, o šio reglamento 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nuostatos,

kuriomis nukrypstama nuo šios bendrosios taisyklės ir pripažįstama galimybė paveldėjimo bylos šalims susitarti, kad jurisdikciją turi kitos valstybės narės nei ta, kuri būtų nustatoma taikant šiame reglamente įtvirtintus kriterijus, teismai.

83 Pagal Reglamento Nr. 650/2012 5 straipsnio 1 dalį proceso šalys gali susitarti, kad valstybės narės, kurios teisę jo palikimui reglamentuoti pasirinko palikėjas, teismai pagal to paties reglamento 22 straipsnį turi išimtinę jurisdikciją priimti sprendimą dėl bet kurio paveldėjimo klausimo.

84 Reglamento Nr. 650/2012 5 straipsnio 2 dalyje ir 7 straipsnyje patikslinami formos reikalavimai, kuriuos būtina įvykdyti, kad susitarimas dėl jurisdikcijos būtų galiojantis. Konkrečiai kalbant, iš šio reglamento 5 straipsnio 2 dalies ir 7 straipsnio b punkto matyti, kad šis susitarimas turi būti sudaromas raštu, nurodant datą ir pasirašant atitinkamoms šalims, arba kad proceso šalys turi būti aiškiai pripažinusios teismo, į kurį buvo kreiptasi, jurisdikciją, kaip numatyta minėto reglamento 7 straipsnio c punkte.

85 Nagrinėjamu atveju, nors iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos nematyti, kad paveldėjimo bylos šalys sudarė minėtus reikalavimus atitinkantį susitarimą, kad Lietuvos teismams būtų suteikta išimtinė jurisdikcija, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad palikėją pergyvenęs sutuoktinis, turintis Vokietijos pilietybę ir jos mirties dieną gyvenęs Vokietijoje, pareiškė, kad sutinka su tokia jurisdikcija.

86 Kaip savo išvados 121 punkte pažymėjo generalinis advokatas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nustatyti, ar toks pareiškimas pagrindinėje byloje reiškia jurisdikcijos pripažinimą, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 7 straipsnio c punktą.

87 Be to, reikia priminti, kad, kaip matyti iš Reglamento Nr. 650/2012 29 konstatuojamosios dalies, šis reglamentas neturi būti aiškinamas taip, kad juo šalims užkertamas kelias paveldėjimo klausimus išspręsti taikiai, ne teismo tvarka, jų pasirinktoje valstybėje narėje, jei tai įmanoma pagal tos valstybės narės teisę, net jei paveldėjimui taikytina teisė nėra valstybės narės teisė.

88 Dėl klausimo, ar dėl palikėjo valios ir jo įpėdinių susitarimo gali būti taikoma kitos valstybės narės paveldėjimo teisė nei ta, kuri būtų nustatyta taikant Reglamente Nr. 650/2012 numatytus kriterijus pagal jo 22 straipsnio „Teisės pasirinkimas“ 1 dalies pirmą pastraipą, reikia pažymėti, kad asmuo gali pasirinkti, kad jo visą palikimą reglamentuojanti teisė būtų valstybės, kurios pilietybę jis turi pasirinkimo metu arba jo mirties dieną, teisė. Be to, šio 22 straipsnio 2 dalyje patikslinama, kad šis pasirinkimas išreiškiamas pareiškime, pateikiamame pareiškiant paskutinę valią dėl turto palikimo, arba parodomas tokios paskutinės valios sąlygomis.

89 Kaip savo rašytinėse pastabose pažymėjo Komisija, Reglamento Nr. 650/2012 22 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti atsižvelgiant į jo 39 konstatuojamąją dalį, pagal kurią teisės pasirinkimas parodytas paskutine valia dėl turto palikimo, jeigu, pavyzdžiui, palikėjas nurodė konkrečias savo pilietybės valstybės teisės nuostatas.

90 Kadangi nagrinėjamu atveju Lietuvos teisė yra valstybės narės, kurios pilietybę turėjo mirusioji mirties momentu, teisė, ši teisė galėjo būti teisėtai pasirinkta pagal Reglamento Nr. 650/2012 22 straipsnio 1 dalį. Atsižvelgdamas į tai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis šio reglamento 22 straipsnio 2 dalimi, turi patikrinti, ar toks pasirinkimas išplaukia iš pagrindinėje byloje nagrinėjamo testamento teksto.

91 Be to, iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad minėtas testamentas buvo sudarytas Lietuvoje 2013 m. liepos 4 d., t. y. prieš įsigaliojant Reglamentui Nr. 650/2012, ir kad aptariamas asmuo mirė po 2015 m. rugpjūčio 17 d., t. y. po to, kai įsigaliojo šiame reglamente nustatytos taisyklės. Taigi Reglamento Nr. 650/2012 83 straipsnyje numatytos pereinamojo laikotarpio nuostatos taip pat gali būti reikšmingos pagal šio straipsnio 1 dalį.

92 Minėto reglamento 83 straipsnio 2 dalyje nurodyti atvejai, kai palikėjas iki 2015 m. rugpjūčio 17 d. pasirinko jo palikimo paveldėjimui taikytiną teisę. Kaip savo išvados 102 punkte pažymėjo generalinis advokatas, šia nuostata siekiama apsaugoti testatoriaus valią, o tam, kad šis pasirinkimas būtų galiojantis, jis turi atitikti minėtoje nuostatoje nustatytas sąlygas. Tačiau šio straipsnio 4 dalyje reglamentuojami atvejai, kai paskutinės valios dėl turto palikimo pareiškime tokio pasirinkimo nenumatyta.

93 Konkrečiau kalbant, remiantis minėta 4 dalimi, jeigu iki 2015 m. rugpjūčio 17 d. paskutinės valios dėl turto palikimo pareiškimas surašomas pagal valstybės, kurią palikėjas galėjo pasirinkti pagal šį reglamentą, teisę, laikoma, kad šios valstybės teisė pasirinkta kaip paveldėjimui taikytina teisė.

94 Ši nuostata taikytina nagrinėjamu atveju, nes, pirma, pagrindinėje byloje nagrinėjamas testamentas buvo sudarytas iki 2015 m. rugpjūčio 17 d. ir, antra, pagal Reglamento Nr. 650/2012 22 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą galėjo būti pasirinkta Lietuvos teisė, nes palikėja turėjo Lietuvos pilietybę šio testamento sudarymo momentu. Todėl laikoma, kad ši teisė, pagal kurią buvo parengtas minėtas testamentas, buvo pasirinkta kaip pagrindinėje byloje nagrinėjamam palikimui taikytina teisė.

95 Šiuo klausimu galiausiai reikia priminti, kad, kaip matyti iš šio reglamento 27 konstatuojamosios dalies, jo nuostatos parengtos siekiant užtikrinti, kad paveldėjimo klausimus nagrinėjanti institucija dauguma atvejų taikytų savo nacionalinę teisę.

96 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į šeštąjį klausimą reikia atsakyti: Reglamento Nr. 650/2012 4, 5, 7 ir 22 straipsniai bei 83 straipsnio 2 ir 4 dalys turi būti aiškinami taip, kad palikėjo valia ir jo įpėdinių susitarimas gali lemti kito teismo, turinčio jurisdikciją paveldėjimo bylose, ir kitos valstybės narės paveldėjimo teisės nustatymą nei tie, kurie būtų nustatomi taikant šiame reglamente įtvirtintus kriterijus.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

97 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. **2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo turi būti aiškinamas taip, kad sąvoka „tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimas“ apima situaciją, kai palikėjas, vienos valstybės narės pilietis, savo mirties dieną gyveno kitoje valstybėje narėje, tačiau nebuvo nutraukęs ryšių su pirmąja iš šių valstybių narių, kurioje yra jo palikimą sudarantis turtas, o jo įpėdinių gyvenamoji vieta yra šiose dviejose valstybėse narėse. Paskutinę įprastinę palikėjo gyvenamąją vietą, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą, paveldėjimo klausimą nagrinėjanti institucija turi nustatyti tik vienoje iš šių valstybių narių.**

2. **Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad Lietuvos notarai, išduodami nacionalinį paveldėjimo teisės liudijimą, nevykdo teisminių funkcijų, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nustatyti, ar šie notarai veiklą vykdo vadovaudamiesi teisminės institucijos suteiktais įgaliojimais arba jos prižiūrimi, todėl gali būti laikomi „teismais“, kaip tai suprantama pagal tą pačią nuostatą.**

3. **Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies g punktas turi būti aiškinamas taip, kad jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, jog Lietuvos notarai gali būti laikomi „teismais“, kaip jie suprantami pagal šį reglamentą, jų išduotas paveldėjimo teisės liudijimas gali būti laikomas „teismo sprendimu“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, todėl išduodami šį liudijimą tie notarai gali taikyti minėto reglamento II skyriuje numatytas jurisdikcijos taisykles.**

4. **Reglamento Nr. 650/2012 4 ir 59 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad valstybės narės notaras, kuris nelaikomas „teismu“, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą, netaikant minėtame reglamente numatytų bendrųjų jurisdikcijos taisyklių, gali išduoti nacionalinius paveldėjimo teisės liudijimus. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, kad šie liudijimai tenkina to paties reglamento 3 straipsnio 1 dalies i punkte numatytas sąlygas, todėl gali būti laikomi „autentiškais dokumentais“, kaip tai suprantama pagal tą pačią nuostatą, jie kitose valstybėse narėse sukeltų tokias pasekmes, kokios pagal Reglamento Nr. 650/2012 59 straipsnio 1 dalį ir 60 straipsnio 1 dalį numatytos dėl autentiškų dokumentų.**

5. **Reglamento Nr. 650/2012 4, 5, 7, 22 straipsniai ir 83 straipsnio 2 ir 4 dalys turi būti aiškinami taip, kad palikėjo valia ir jo įpėdinių susitarimas gali lemti kito teismo, turinčio jurisdikciją paveldėjimo bylose, ir kitos valstybės narės paveldėjimo teisės nustatymą nei tie, kurie būtų nustatomi taikant šiame reglamente įtvirtintus kriterijus.**

Bonichot Safjan Bay Larsen

Toader Jääskinen

Paskelbta 2020 m. liepos 16 d. viešame posėdyje Liuksemburge.

Kancleris
A. Calot Escobar

Pirmosios kolegijos pirmininkas
J.-C. Bonichot